

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**AİLE İÇİ SORUNLARIN İYİLEŞTİRİLMESİNDE MANEVİ DESTEK
VE REHBERLİK**

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ

**Hazırlayan
Ayşe Zuhale PEKER
223986131**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. İbrahim KISAÇ**

DENİZLİ-2023

JÜRİ ÜYELERİ PROJE ONAY SAYFASI

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Manevi Destek ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans öğrencisi Ayşe Zuhâl PEKER tarafından hazırlanan “Aile İçi Sorunların İyileştirilmesinde Manevi Destek ve Rehberlik” başlıklı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim KISAÇ
Danışman

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Harun ABACI
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsünün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Ayşe Zuhâl PEKER

TEŞEKKÜR

Bu projenin başarıyla tamamlanması sürecinde değerli rehberliğini ve desteğini sunan araştırmanın danıŐmanını Prof. Dr. İbrahim KISAÇ'a içten teŐekkürlerimi sunmak isterim. Yönlendirmesi ve bilgi birikimi ile bu projenin daha derin ve anlamlı bir iğeriğe sahip olmasını sağladı. Aile içi sorunların iyileştirilmesi üzerine odaklanan bu ęalıŐmada deneyimleri önemli bir rehber oldu. Bu süreçte bana sağladığı öğrenme fırsatları için de ayrıca teşekkür ederim.

Aynı zamanda aileme bu süreçte verdikleri destek ve anlayış için teşekkür etmek istiyorum. Onların sağladığı destek bu projenin başarıyla tamamlanmasında büyük bir etkendi. Ailem ve eşim her zaman arkamda durarak beni cesaretlendirdi. ęalıŐmada önemli bir paya sahip birebir görüşme yaptığım değerli katılımcılara bu ęalıŐmanın bir paręası oldukları ve fikirlerini cesaret ve iğtenlikle dile getirdikleri için tekrar teşekkür ederim.

Bu projenin bitirilmesinde Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsünün rehberliğine minnettarım. Böylesine büyük bir üniversite ailesinin içinde olmak ve ęalıŐmak büyük bir onurdu.

Ayşe Zuhul PEKER

ÖZET

Aile İçi Sorunların İyileştirilmesinde Manevi Destek ve Rehberlik

ANKARA, Peker

Pamukkale Üniversitesi

Manevi Destek ve Rehberlik Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

Aralık 2023, 44 sayfa

Bu projede “Aile İçi Sorunların İyileştirilmesinde Manevi Destek ve Rehberlik” konusu çalışılmıştır. İlk bölümde araştırmaya dair bilgilere yer verilmiş, ikinci bölümde konu ile ilgili alan yazın taraması yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırma sürecinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ankara ilinde ikamet eden 20 gönüllü katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin nitel yöntemler ile analizi sonucunda 3 farklı tema oluşmuştur. Görüşme kayıtlarının analizi sonucunda aile içi sorunlarının iyileştirilmesinde manevi desteğin gerekli olduğu kanaati ortaya çıkmıştır. Çalışma sonuçlarının, sorumlu kişi ve kuruluşlar için önemli bilgiler sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Manevi Destek, Sorun, Rehberlik

ABSTRAC

Spiritual Support and Guidance in Improving Family

ANKARA, Peker

Pamukkale Universty

Psychospiritual Support and Guidance Science Department

Advisor: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

December 2023, 44 Pages

In this project, the topic of "Spiritual Support and Guidance in Improving Family Issues" has been examined. The first section provides information about the research, while the second section establishes a conceptual framework through a literature review related to the subject. A qualitative research method was employed during the research process. Semi-structured interview forms were used to conduct interviews with 20 voluntary participants residing in Ankara. The qualitative analysis of the interviews resulted in the identification of three distinct themes. The analysis of the interview records revealed a consensus that spiritual support is essential in improving family issues. The study's findings are anticipated to provide valuable insights for individuals and organizations responsible in this context.

Keywords: Family, Spiritual Support, Issue, Guidance

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ PROJE ONAY SAYFASI	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRAC.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
GRAFİKLER DİZİNİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	6
İKİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Önceki Çalışmalar	7
2.2. Aile	9
2.3. Aile İçi Sorunların Sebepleri	10
2.4. Manevi Destek ve Rehberlik Hizmetleri	10
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM	12
3.1 Araştırma Modeli	12
3.2. Çalışma Grubu	12
3.3. Veri Toplama Aracının Oluşturulması	12
3.4. Verilerin Toplanması	13
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi	13
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	14
4.1. Demografik Faktörlere İlişkin Bulgular	14
4.2. Aile İçi Sorunlara İlişkin Bulgular	17
4.2.1 İletişim Problemleri.....	17
4.2.2. Finansal Sorunlar	19
4.2.3. Paylaşılan Sorumluluklar	19
4.2.4. Çocuk Yetiştirme	20

4.3. Dini İnanç ve Görüşlere İlişkin Bulgular	22
4.4. Manevi Destek ve Rehberliğe İlişkin Bulgular	24
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	27
5.1. Sonuç ve Tartışma	27
5.2.Öneriler	28
KAYNAKÇA	29
EKLER	30
Ek:1 Görüşme Mülakat Formu	30

KISALTMALAR DİZİNİ

- ADRB : Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
DİYK : Din İşleri Yüksek Kurulu
TDK : Türk Dil Kurumu
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
TÜİK : Türk İstatistik Kurumu
YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu
PDR : Psikolojik Danışma ve Rehberlik
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Durumu	14
Tablo 3.2. Ekonomik Durum	16
Tablo 3. Aile İçi Sorunlar	17
Tablo 4. Manevi Rehberliğe İlişkin Bulgular	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. Cinsiyet Dağılımı	15
Grafik 3.2. Medeni Durum	15
Grafik 3.3. Eğitim Durumu.....	15
Grafik 3.4. Çocuk Sayısı.....	16

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Toplumun yapı taşı olan ailenin insanlığın başlangıcından beri var olduğu bilinmektedir. Nisa sûresi birinci ayetinde mealen “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”¹ buyrulmuştur. Bu ayet bizlere ailenin nasıl oluştuğunu ve akrabalık bağlarını açık bir şekilde anlatmaktadır.

İslam dini, aile kurumuna büyük bir önem atfeder ve aileyi toplumun temel birimi olarak kabul eder. İslam'da aile, insanların birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirdikleri, sevgi ve saygı temelinde sağlam bir birliktelik oluşturdukları kutsal bir kurumdur. Yüce kitabımız Kur'an'ı Kerim'de aile ile ilgili Nisâ 3, Nisâ 4, Nisâ 34, Nisâ 128, Nisâ 129, Nûr 22, Ahzâb 55, Rûm 21 ve daha birçok ayet bulunmaktadır. Aile oluşumunu ve ahlakını, ailenin sevgi ve huzur yuvası olduğunu, aile olmanın kıymetini Kur'an-ı Kerim tüm inananlara buyurmaktadır.

"Aile" kavramı, kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösteren ve çeşitli tanımlara sahip bir sosyal kurumdur. Türk Dil Kurumu'na göre aile “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya²” olarak tanımlanmıştır. Genel olarak aile, bir arada yaşayan ve birbirine duygusal, ekonomik ve sosyal olarak bağlı bireylerden oluşan bir grup olarak tanımlanır. Sağlam aile birlikleri, toplumun genel sağlığına ve istikrarına katkıda bulunur. Ailenin korunması toplumun korunmasına katkı sağlar. Bu sebeple aile içi sorunlar oluşmadan önce iletişimin artırılması, ilişkilerin kuvvetlendirilmesi gibi önleyici hizmetlerin uygulanması; sorunlar sırasında ise danışmanlık ve rehberlik gibi isimler altında krize müdahale edilmesi önem arz etmektedir.

Günümüzde ailelerin karşılaştığı çeşitli zorluklar ve yaşadıkları sorunlar birçok insanın günlük yaşamını etkilemektedir. Aile, bireylerin kurduğu karmaşık bir ilişki ağıdır ve bu ilişkilerde ortaya çıkan sorunlar manevi destek ve rehberliğin önemini daha da artırmaktadır. Aile içindeki sorunlar iletişim eksiklikleri, çatışmalar, stres faktörleri ve değişen dinamikler gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir. Bu sorunların üstesinden gelme

¹ “KUR'AN-I KERİM | 76. Sayfa | Nisâ Sûresi | Meal - Kuran Yolu”, ts.

² “Türk Dil Kurumu”, <https://sozluk.gov.tr/> (2023).

ve ailenin sağlığını iyileştirme sürecinde manevi destek ve rehberlik kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda aile içindeki dengeyi sağlama ve manevi temelli bir yaklaşımın gücünden yararlanma aile yeleri arasındaki bağları güçlendirmenin ve sorunlara çözüm bulmanın bir anahtarı olarak ortaya çıkmaktadır.

Tekin'e (2022) göre aile ve din arasında oldukça sıkı bir ilişki vardır. Dini inançları, hayat görüşleri gerekse siyasi tutumları hem aileyi oluşturan anne babanın tutumlarını etkiler hem de bu tutumların davranışlarına yansımalarıyla yetiştirdiği çocuğu etkiler.³ Bu durum dinin hayatımızı ve kararlarımızı etkilediğinin göstergesi niteliğindedir.

Aybey (2016) yaptığı çalışmada Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına danışılan soruların içeriği, dini danışmanlık ve rehberliğin önemli bir yere sahip olduğunu gösterdiğini belirlemiştir. Aile içi sorunların giderilmesinde manevi destek önemlidir.⁴ Bu destek aile üyelerine duygusal dayanıklılık kazandırarak birbirleriyle daha sağlıklı bir iletişim kurmalarına ve ortak zmler bulmalarına yardımcı olur. Manevi destek, aile içindeki stres faktörleriyle başa çıkmada etkili bir araçtır bireylere içsel bir güç kaynağı sağlar ve zor durumlar karşısında birlikte güçlenmelerini sağlar. Ayrıca manevi destek, aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarını anlamalarına ve birbirlerine empati göstermelerine katkıda bulunur. Bu da aile bağlarını güçlendirir ve aile içindeki sorunların daha etkili bir şekilde üzülmesini sağlar. Manevi destek aile üyelerinin ortak değerlere odaklanmalarını teşvik eder ve bu da aile içinde bir uyum ve uyumlu bir yaşamın temelini oluşturur. Sonuç olarak manevi destek, aile içindeki sorunların üstesinden gelmede kilit bir faktördür nk hem bireyleri hem de aileyi bir arada tutan duygusal bağları güçlendirir.

Bu projede aile içi sorunların iyileştirilmesinde manevi destek ve rehberliğin rolünü anlamaya odaklanacağız. Aileleri saran zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma süreçlerinde manevi kaynakların nasıl bir rehberlik sunabileceğini inceleyeceğiz. Ayrıca, bu alanda etkili stratejiler ve uygulamalarla ailelerin daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir denge kurmalarına nasıl yardımcı olabileceğimizi keşfedeceğiz. Aile içi sorunlarla başa çıkmak ve ailenin dayanıklılığını artırmak isteyen herkes için bir rehber niteliği taşımaktadır. Manevi destek ve rehberliğin aile dinamiklerine nasıl etki edebileceği konusundaki bu çalışma, aileleri

³ Nadide şeyma Tekin, *Sosyolojik Açıdan Aile ve Dinin Kimlik Oluşumuna Etkisi* (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

⁴ Salih Aybey, "Boşanma Sorunlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik: Diyanet İşleri Başkanlığı rneği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/59 (15 Ekim 2016), 1447-1465.

olumlu bir şekilde etkilemek ve topluluklarımızda güçlü aile birimleri oluşturmak için bir adım atma çabalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1.1. Problem

Günümüzden yıllar öncesine doğru baktığımızda ailelerin oluşumunda gençler genellikle aile büyüklerinin rehberliğinde ve önerileri doğrultusunda eş adaylarıyla tanışma sürecine dahil oluyorlardı. Ancak günümüzde geleneksel normlardan saparak gençler kendi eş adaylarını seçme konusunda daha fazla özgürlüğe sahipler. Bu durum bir yandan bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda özgürce kararlar alabilmelerine olanak tanırken, diğer yandan aile büyüklerinin etkisinin azalmasıyla ortaya çıkan bir dizi sorunu da beraberinde getirmiştir.

Günümüzde gençler sosyal medya, çevrimiçi tanışma platformları ve daha geniş sosyal çevreler aracılığıyla kendi eş adaylarını bulma eğilimindedir. Bu durum, aile büyüklerinin geleneksel rolünü zayıflatmış ve gençleri daha bağımsız bir şekilde ilişki kurmaya teşvik etmiştir. Ancak bu değişim aile içinde iletişim zorluklarına, kültürel çatışmalara ve beklenen normlarla başa çıkma güçlüklerine neden olmuştur.

Gençlerin kendi eş adaylarını seçme özgürlüğü aile büyüklerinin deneyim ve bilgilerinden tamamen yararlanmama riskini de beraberinde getirmiştir. Geleneksel toplumlarda aile büyükleri genellikle aile değerleri, kültürel uygunluk ve uzun vadeli ilişki başarısı konusunda önemli bir rehberlik sağarlardı. Ancak bu rehberliğin eksikliği gençlerin ilişkilerinde karşılaşılabilecekleri potansiyel zorlukları daha iyi anlamalarını engellemiştir.

Modern toplumlarda gençlerin kendi eş adaylarını seçme özgürlüğü, özgünlük ve bireysellik açısından olumlu bir gelişme olabilir ancak aynı zamanda aile içindeki geleneksel rol dinamiklerini değiştirerek yeni sorunları beraberinde getirebilir. Bu değişim, aile içi iletişim ve uyum sağlama süreçlerinde dikkate alınması gereken önemli bir faktör olmakla birlikte araştırılması gereken bir konudur.

Dijitalleşmenin etkisiyle birlikte, bireylerin günlük sorumluluklarını yerine getirme konusundaki sorumluluk duygularının zayıfladığı ve sosyal medya araçlarının aile içinde sorunlara yol açtığı gözlemlenmektedir. Günümüzde dijitalleşme teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla bireylerin günlük yaşantılarını büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle sosyal medya araçlarının yaygın kullanımı bireylerin önceden önem verdikleri geleneksel sorumluluk alanlarına olan bağlılıklarını sorgulamalarına neden olmuştur. Aile ve sosyal ilişkilerde dijital dünyanın çekici ve sürekli değişen doğası bireylerin bu alanlardaki geleneksel sorumluluklarını yerine getirme konusundaki duyarlılıklarını zayıflatmaktadır.

Özellikle sosyal medya araçları, zamanın büyük bir kısmını çevrimiçi platformlarda geçirmeye yönlendirebilmekte ve bu durum aile içindeki etkileşimleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu dijitalleşme eğilimi, bireylerin aile üyeleriyle olan iletişimini sıklıkla sanal dünyaya taşımaya yol açarak aile içinde çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Yüz yüze iletişimin yerini dijital etkileşimlerin alması duygusal bağların zayıflamasına, anlayışın azalmasına ve aile üyeleri arasında sorumluluk paylaşımının olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir. Bu durum, aile içindeki iletişim zorluklarını artırabilir ve bireylerin gerçek hayattaki sorumluluklarından kaçınmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla, dijitalleşme eğilimleriyle başa çıkma ve aile içindeki sorumlulukları sürdürme konusundaki dengeyi bulma günümüzde aileler için önemli bir meydan okuma haline gelmiştir.

Günümüz ailelerinde yaşanan sorunlar yapılan araştırmalarda; iletişim zorlukları, empati eksikliği, aile bağlarının zayıflaması, duygusal güvensizlik, çatışmaların derinleşmesi, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde sorunlar ve çocuk yetiştirme konusunda yaşanan eksiklikler, ekonomik sıkıntılar olarak belirtilmiştir.

Aileyi oluşturan her bireyin manevi durumu aile içindeki sorunların giderilmesinde kritik bir rol oynar. Çünkü bireylerin manevi sağlığı duygusal dayanıklılıklarını etkileyerek aile içindeki zorluklarla başa çıkma kapasitelerini belirler. Manevi durum bireylerin içsel güç kaynaklarına ulaşmalarını sağlar ve bu da aile içindeki sorunlara daha sağlıklı bir perspektiften yaklaşımlarına yardımcı olur.

Bireylerin manevi durumu aile içindeki sorunların üstesinden gelmede önemli bir paya sahiptir. Bu durum, duygusal dayanıklılık, empati, iletişim becerileri ve aile içindeki bağları güçlendirerek ailenin sağlığını ve uyumunu artırır.

Problem cümlesi

Aile içi sorunların iyileştirilmesinde manevi destek ve rehberliğin rolü nedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı aile içi sorunların iyileştirilmesinde manevi destek ve rehberliğin rolü nedir? Bu genel amaca ulaşmak için aşağıda belirlenen sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Aile üyelerinin demografik özellikleri nasıldır?
2. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı cinsiyete göre değişmekte midir?
3. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı yaşa göre değişmekte midir?

4. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı eğitim düzeylerine göre değişmekte midir?
5. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı mesleklerine göre değişmekte midir?
6. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı medeni durumlarına göre değişmekte midir?
7. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı sosyo-ekonomik durumlara göre değişmekte midir?
8. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı yaşadıkları aile içi sorunlara göre değişmekte midir?
9. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı dini inançlarının kuvvetine göre değişiklik göstermekte midir?
10. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı manevi destek ve rehberlik deneyimlerine göre değişmekte midir?
11. Aile üyelerinin manevi destek ve rehberliğe bakışı rehberlik deneyimledikleri yere göre değişiklik göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde ailelerin karşılaştığı çeşitli zorluklar ve yaşadıkları sorunlar birçok insanın günlük yaşamını etkilemektedir. Aile, bireylerin kurduğu karmaşık bir ilişki ağıdır ve bu ilişkilerde ortaya çıkan sorunlar manevi destek ve rehberliğin önemini daha da artırmaktadır.

Aile içindeki sorunlar iletişim eksiklikleri, çatışmalar, stres faktörleri ve değişen dinamikler gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir. Bu sorunların üstesinden gelme ve ailenin sağlığını iyileştirme sürecinde manevi destek ve rehberlik kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda aile içindeki dengeyi sağlama ve manevi temelli bir yaklaşımın gücünden yararlanma aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirmenin ve sorunlara çözüm bulmanın bir anahtarı olarak ortaya çıkmaktadır.

1.4. Sayıtlar

- 1-Bu araştırma için kullanılan materyallerin yeterli olacağı varsayılmıştır.
- 2-Bu araştırmada görüşüne başvurulmuş aile üyelerinin doğru cevaplar verdiği kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak gönüllü kişilerle yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Toplanan veriler kişilerin görüşleri ile sınırlıdır. Kişilerin görüşlerinin zamanla değişebilmesi mümkündür. Bulgular mülakatın yapıldığı zaman ile sınırlıdır. Sorunlar, görüşler ve buna bağlı olarak değerlendirmeler bölgelere göre ve çeşitli kıstaslara göre değişebileceğinden bu araştırmanın bulguları araştırmanın yapıldığı bölge olan Ankara ili, Yenimahalle ilçesi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Tanımlar Türk Dil Kurumu'nun tanımları olarak verilmiş olup proje içerisinded sıklıkla kullanılmıştır. Yeri geldikçe detaylı olarak anlatılmış, üzerinde durulmuştur.

Manevi: Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, inançla ilgili, manaya, içe, öze, ruha ait olan; ruhani, maddi karşıtı.⁵

Rehberlik: Türk Dil Kurumu yol göstermek, kılavuzluk olarak tanımlamıştır.⁶

Destek: Maddi ve manevi yardımcı olarak tanımlanmıştır.⁷

İyileştirme: Bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını, yetersizliğini gidermek veya bozuk olan ruhsal durumunu düzeltmek amacıyla yapılan uygulama; rehabilitasyon, rehabilitedir.⁸

⁵ "Türk Dil Kurumu" (2023).

⁶ "Türk Dil Kurumu" (2023).

⁷ "Türk Dil Kurumu" (2023).

⁸ "Türk Dil Kurumu" (2023).

İKİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Önceki Çalışmalar

Alan yazın taramasında bu araştırmaya konu olan “Aile İçi Sorunların İyileştirilmesinde Manevi Destek ve Rehberlik” konusunun birebir aynısının çalışılmadığı tespit edilmiştir. Yapılan alan yazın taramasında “Aile İçi Problemler”, “Aile İçi Sorunların İyileştirilmesi”, “Manevi Destek”, “Manevi Rehberlik” anahtar kelimeler olarak kullanılmıştır. Konu ile ilgili öne çıkan çalışmalar tespit edilmiştir.

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez Merkezi web sayfasında “Manevi Destek” anahtar kelime araması ile yapılan tarama sonucunda 22 tez çıkmaktadır. Bunlardan 2’si doktora tez çalışmasıdır. Aydın (2015)’in yaptığı “Hadislerde hastalara yönelik manevi destekler⁹” konulu doktora tez çalışması bu anahtar kelimedeki ilk tez çalışmasıdır. Dinç (2023)’ün yaptığı “Günlük Yaşam Aktivitelerini Yerine Getiremeyen Bireylerin Yakınlarının Manevi Destek İhtiyaçlarının İncelenmesi¹⁰” konulu yüksek lisans tez çalışması ise bu anahtar kelimedeki yapılmış son çalışmadır. Manevi destek anahtar kelimesi ile yapılan tez çalışmaları incelendiğinde konunun yeni sayılabilecek 2015 yılı ile başlaması ve hastaların ve hastane çalışanlarının üzerine yoğunlaştığına dikkat edilmesi gerekir. Bunun sebebini yine aynı anahtar kelime ile bulunan Erdem (2017)’in yaptığı “Manevi Destek Hizmetleri ve Türkiye’de Kurumsallaşması¹¹” konulu yüksek lisans tez çalışmasından anlayabiliriz. Diyanet İşleri Başkanlığının 1996 yılında yayınladığı genelge ile “din ve moral hizmetleri” uygulaması başlamıştır. Sağlık Bakanlığının 1995 yılında yayınladığı genelge ile “din ve moral hizmetleri” teşkilatlarında uygulamaya başlamış ve kısa bir süre içerisinde yanlış anlaşılmalardan dolayı sonlandırılmıştır (Erdem, 2015). Diyanet İşlerinin Başkanlığının ve Sağlık Bakanlığının teşkilatlarında başlayan bu uygulama konunun gündeme gelmesini sağlamıştır. Fakat kısa sürede uygulamanın sonlandırılması konuyu da gündemden düşürmüştür. Erdem (2015) yaptığı tez çalışmasında 7 Ocak 2015 hastanelerde manevi destek hizmetleri için tarihi önemli bir dönüm noktası olduğunu söylemiştir. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında yeni bir protokol “Hastanelerde Manevi Destek Sunmaya Yönelik İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır. Bu sebeple konu bu yıllarda

⁹ Garip Aydın, *Hadislerde Hastalara Yönelik Manevi Destekler* (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).

¹⁰ Elif Dinç, *Günlük Yaşam Aktivitelerini Yerine Getiremeyen Bireylerin Yakınlarının Manevi Destek İhtiyaçlarının İncelenmesi* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

¹¹ Metin Erdem, *Manevi Destek Hizmetleri ve Türkiye’de Kurumsallaşması* (Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

tekrar işlenmeye başlanmış, hasta ve hastane çalışanları üzerinde yoğun bir şekilde çalışıldığı görülmüştür.

Öztürk (2019) “Aile Bütünlüğünün Korunması Kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının İşlevi: Antalya Müftülüğü Örneği¹²” konulu yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Öztürk (2019) Çalışmasında Antalya ili bağlamında DİB’e bağlı Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına (ADRB) gelen sorular üzerinden nitel bir çalışma yürütmüştür. Öztürk (2019) sonuç olarak ADRB’lerin demografik özellikleri fark etmeksizin herkese hitap ettiğini ve ulaşılabilir olduğunu, dini açıdan doğru bilgilendirdiğini, milli ve manevi değerlere bağlı aile yapısının kurulması ve korunmasına destek verdiğini söylemiştir. Ayrıca büroların tanıtımlarının artması ve proje odaklı çalışmalar yapılması gerektiğini söylemiştir. Bu bakımdan önerileri ile yaptığımız çalışmanın gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Duva (2018)’in yaptığı “Aile Problemlerinin Çözümünde Manevi Rehberliğin Rolü¹³” adlı çalışmasında manevi rehberliğin ailevi problemlerin çözümüne katkısını 3 bölümde incelemiştir. Duva (2018) yaptığı çalışmanın sonucu olarak manevi rehberliğin bireylere mutluluk ve huzuru sağlamada olumlu sonuçlar oluşturduğunu söylemiştir.

Çıtırık (2023)’ün yaptığı “Aile ve Dini Rehberlik Büroları Bağlamında Ailelerin Karşılaştığı Dini-Manevi Sorunlar (Ankara İli Örneği)¹⁴” adlı çalışmasında ADRB’ne gelen sorular doğrultusunda toplumumuzda ailenin problemlerini, sıkıntılarını, beklentilerini Ankara il ve ilçe müftülükleri kapsamında nitel çalışma yaparak bulmaya çalışmıştır. ADRB’lerin toplumun manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetlerinin karşılanmasında önemli bir yeri olduğunu söylemiştir. Bireylerin manevi soru ve sorunlarını daha deneyimli, alanında uzman hizmet sunan kişilerle görüşmeler yaparak çözme eğiliminde olduğunu belirtmiştir.

Okur (2018)’in “Ailede Manevi Rehberliğin Önemi¹⁵” adlı Avrupa İslam Üniversitesi yüksek lisans tez çalışmasında ailelerde meydana gelen şiddetli geçimsizlik, boşanma ve cinnet gibi aile bireylerini ve toplumu ciddi manada sarsan aile problemlerini

¹² Ezgi Öztürk, *Aile Bütünlüğünün Korunması Kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının İşlevi: Antalya Müftülüğü Örneği* (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹³ Ebru Duva, *Aile Problemlerinin Çözümünde Manevi Rehberliğin Rolü* (Avrupa İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

¹⁴ Amine Nuriye Çıtırık, *Aile Ve Dini Rehberlik Büroları Bağlamında Ailelerin Karşılaştığı Dini- Manevi Sorunlar (Ankara İli Örneği)* (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023).

¹⁵ Sadettin Okur, *Ailede Manevi Rehberliğin Önemi* (Avrupa İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin manevi olarak sağlıklı bir şekilde nasıl yürütüleceğini üç bölümde incelemiştir. Manevi ve dini bakımdan bilgi birikimi yeterli olmayan ailelerin hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmekte zorlanacağını ve bu değerlerden yoksun ailelere manevi rehberlik hizmeti sunmanın zor olduğunu, bireylere öncelikli olarak dini bilgilerin doğru bir şekilde verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Demirel (2022)'nin "Çocuk Suçluluğunu Önleme ve İyileştirme Sürecinde Manevi Rehberlik¹⁶" adlı Süleyman Demirel Üniversitesi yüksek lisans tez çalışmasında, çocuk suçluluğunu önleme ve iyileştirme sürecinde, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) öğretmenlerinin karşılaştıkları suçlar, mesleki çalışma şartları ve zorlukları, yaptıkları müdahaleler ile manevî danışmanlık ve rehberlik hakkındaki yaklaşımlarını tespit etmiştir. Nitel araştırma yapan ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanan araştırmacı 30 gönüllü PDR öğretmenin görüşünü almıştır. Görüşülen öğretmenlerin çoğu karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında manevî olarak rahatlama isteği hissetmekte olduğunu ve manevî danışmanlık eğitiminin lisans eğitiminde yer almasını olumlu karşıladıkları sonucuna ulaşmıştır.

2.2. Aile

Aile, toplumun istikrarını ve güvenini sağlayan en temel yapı taşıdır. Dengeli ve sağlıklı bir ilişkiye sahip olması için aile muhabbet ve merhametle beslenen sağlam temeller üzerine inşa edilmelidir.¹⁷

Aile genellikle bir araya gelen bireyler arasındaki biyolojik, duygusal ve sosyal bağlantıları ifade eden bir birlikteliktir. Bu birliktelik, genellikle evlilik veya benzeri yasal bağlarla tanımlanabilir. Aile içindeki bireyler genellikle aynı evi paylaşan, birbirine bağlı roller ve sorumluluklar üstlenen birbirleriyle duygusal bir bağ geliştiren bir grup insanı içerir. Aile, geniş bir yelpazede farklı yapıları içerebilir. Geleneksel olarak, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile modeli yaygındır ancak günümüzde bu modele ek olarak birçok farklı aile tipi görülmektedir. Boşanmış aileler, evlat edinilen çocuklar, aile büyükleri ve torunlar arasındaki bağlar gibi çeşitli varyasyonlar aile yapısının çeşitliliğini artırmıştır.

Aile, bireylerin sosyal ve duygusal gelişimine katkıda bulunan önemli bir kurumdur. Aile içinde öğrenilen değerler, normlar ve sosyal davranışlar, bireylerin toplum içindeki rol ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Aile aynı zamanda bir destek sistemidir;

¹⁶ Hüseyin Demirel, *Çocuk Suçluluğunu Önleme ve İyileştirme Sürecinde Manevi Rehberlik* (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹⁷ "Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevleri", *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 09 Aralık 2023).

üyeler arasındaki dayanışma, sevgi ve anlayış, bireylerin yaşamın zorluklarıyla başa çıkmasına katkı sağlar.

Geniş bir bakış açısıyla aile, toplumun temel birimi olarak kabul edilir ve aile içindeki dinamikler, toplumun genel dinamiklerini etkiler. Aile, bireylerin kimlik oluşturma sürecinde ve toplumsal normlara uyum sağlamada önemli bir rol oynar. Aile bireylerin kişisel ve duygusal gelişimine katkıda bulunarak toplumsal uyumu güçlendirir ve toplumun sürdürülebilirliğine olumlu bir etki yapar.

2.3. Aile İçi Sorunların Sebepleri

Hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı bir dönem olan günümüzde aile, toplumun temel taşı olarak ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ebeveynlerin yanı sıra çocuklar, gençler ve hatta büyükanneler-büyükbabalar da hayatın akışı içinde aile sorunlarıyla yüzleşerek bu durumdan etkilenmektedir¹⁸.

Sanayileşmenin ve modernleşmenin etkisiyle Batı toplumlarında aile kurumu büyük bir değişim sürecine girmiştir ve bu süreç, aile değerlerinde önemli dönüşümlere neden olmuştur. Benzer şekilde dini, ahlaki ve milli değerlere sahip olan Müslüman toplumlar da bu değişim rüzgarından etkilenmiş aile yapılarındaki geleneksel normlarda gözle görülür bir evrim yaşanmıştır¹⁹.

2.4. Manevi Destek ve Rehberlik Hizmetleri

Her bireyin kişilik özellikleri benzersizdir, bu benzersizlik yaş, cinsiyet, kültürel bağlam ve aldığı eğitim gibi faktörlere göre şekillenir. Dolayısıyla, farklı yaş gruplarına, kültürlere, cinsiyetlere ve eğitim seviyelerine mensup bireylere yönelik sunulan dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti, bireylerin bu çeşitli özelliklerini göz önünde bulundurulmalıdır. (Aşikoğlu, 2011).

Kurtoğlu'nun (2016) yaptığı tez çalışmasında ibadetlerin, faillerinin nazarında kalbin yumuşaması ve sığınma gibi ihtiyaçlara tekabül etmesi, muhafaza pratiğini teşkil eden esası görünür kılması bakımından önemli olduğunu dile getirmiştir.²⁰ İbadetlerin dini inancın göstergesi olduğunu ve inanca sahip kişilerde yapılan ibadetlerle kendini kabul etmenin oluştuğunu söylemek mümkündür.

¹⁸ "Aile Görev".

¹⁹ Aybey, "Boşanma Sorunlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik".

²⁰ Ayşegül Kurtoğlu, *Toplumsal Muhafazakârlığın Aile, Evlilik, Din ve Siyaset Alanlarındaki Tezahürleri* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

Düzgün (2011) yaptığı doktora çalışmasında Ebu'l-'Alâ'nın evli çiftlerin evlilik hayatlarında karşılaştıkları sorunlardan dolayı bekârlığı tercih ettiğini söylemiştir. Aile hayatının beraberinde getirdiği çıkmazlar arasında, ebeveynler ve çocukları arasındaki iyi ya da kötü ilişkilerin bulunduğunu dile getiren şair, Luzûmiyyât'ında bu konuya oldukça geniş yer vermiştir.²¹ İnsanların evlilik hayatlarında sorun veya sorunlar yaşaması hayatın olağan akışında normal bir durumdur. Bazen inişler olacaktır fakat bu durumlarda aile bireylerine yapılacak destekler hayati bir önem teşkil eder. Çocuk yaşta ailesinin içinde ve yakın çevresinde ailevi sorunlara maruz kalan kişilerin evlilikten korkmaları ve sonucu olarak bekârlığı tercih etmeleri doğal bir sonuçtur.

Araz'ın (2007) yaptığı çalışmada ailelerin, iletişim ve dini konularda gerekli bilgiye sahip olmadığını söylemektedir. Dini konularda bilgili olanların ise bilgiyi nasıl sunacağını bilmemekte olduğunu dile getirmiştir.²² Bu durum toplumun bilgilendirilmesinin ve desteklenmesinin gerekli olduğunun bir işaretidir.

Çıtırık (2023)'ün yaptığı çalışmada bireylerin; irşat, nasihat, tebliğ gibi bilinen yöntemlerin yanında manevi soru ve sorunlarını daha deneyimli, alanında uzman hizmet sunan kişilerle görüşmeler yaparak çözüme eğiliminde olduklarını tespit etmiştir.²³

Angın (2016) yaptığı çalışmasında Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına başvuran danışanlar genellikle bir konunun dini hükmünü bilmek istediklerinden yardım talebinde bulduklarını söylemiştir. Fakat bu danışanların genellikle psikolojik ve sosyal problemlerini de üstü kapalı veya açık olarak dile getirdiklerini tespit etmiştir. Psikolojik ve sosyal problemleri genellikle hayatın içinde oluşan mutsuzluk ve buna bağlı olarak sosyal ortamlardan uzaklaşma olduğunu aynı zamanda bu danışanların suçluluk ve değersizlik hissettiğini dile getirmiştir.²⁴ Problemlerini dile getirmekten sakınan bir toplumda üstü kapalı olsa bile dile getiren kişiler bir nevi yardım çığıkları atmaktadır. Bu kişilere yardım elinin profesyonel bir şekilde uzanması gerekir.

²¹ Osman Düzgün, *Ebu'l-'Alâ El-Ma'arrî'nin Luzûmiyyât'ında Toplum, Aile Ve Din* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011).

²² Hacer Araz, *Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri Ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkileri* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

²³ Çıtırık, *Aile Ve Dini Rehberlik Büroları Bağlamında Ailelerin Karşılaştığı Dini- Manevi Sorunlar (Ankara İli Örneği)*.

²⁴ Yasemin Angın, *Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Psikososyal Sorunlara Yaklaşımlarının Dini Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Değerlendirilmesi* (Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu projede aile içi sorunların iyileştirilmesinde manevi destek ve rehberliğin rolünü anlamak için aileleri saran zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma süreçlerine odaklanarak manevi kaynakların nasıl bir rehberlik sunabileceği nitel araştırma yöntemi kullanılarak incelenmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2016) nitel araştırma yöntemini konuları derinlemesine betimleme, yorumlama ve katılımcıların bakış açısını idrak edebilmek için tercih edildiğini söylemişlerdir. Çalışmamızın araştırma deseni ise olgubilim olarak belirlenmiştir. Olgubilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız olgulara odaklanmaktadır.

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarından biri görüşme tekniğidir. Aile içi sorunlarının iyileştirilmesinde detaylı olarak incelenebilmesi için bu araştırmada, önemli görülen noktalarda araştırmacının müdahalesine imkân tanıyan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Süreçlerin ve yaşantıların detaylı olarak incelenmesini gerektiren konumuzda mülakat yöntemi etkili bir rol oynamaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği araştırmacının daha önce hazırlanarak oluşturduğu soruların yanında, konuşma akışı içerisinde ek sorular sorularak konunun önemli detaylarının atlanmamasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, çeşitlilik gösteren durumlarda ortak olguların olup olmadığını tespit eder. Kartopu örneklemede ise bir katılımcı vasıtasıyla diğer katılımcılara ulaşılarak zincir genişletilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışma grubunda özellikle görüşme yapılan kişinin diğer aile bireyleri ile de mülakat yapılmaya çalışılmıştır. Bu aynı zamanda aile içerisinde verilen cevapların birbirleriyle tutarlılığının da göstermiştir.

3.3. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Aile içi sorunlar hayatın olağan akışında bir gerçek olduğu ve ailelerin birçok zorlukla karşılaştıkları literatürde kendini göstermektedir. Ailelerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkışları ve yaşadıkları psikolojik, dini ve manevi değişimlerin gözlemlenmesi, hangi

noktalarda daha çok yardıma ihtiyaç duydukları ve bu yardımın karşılanabilmesi için gerekenler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu kişisel bilgiler, aile içi sorunlar, dini inanç, manevi destek ve rehberlik olmak üzere 4 bölümden oluşmakta olup toplam 27 soru ve bu sorulara bağlı olarak alt sorular içermektedir. Görüşme formunun ilk kısmını oluşturan kişisel bilgi formunda (bkz. EK-1) katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, algılanan sosyoekonomik durum, meslek gibi sorular yer almaktadır. Diğer kısımlardaki sorular araştırmacı tarafından ilgili literatür taramasından sonra oluşturulmuş ardından danışman görüşü alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Soruların denenmesi araştırmacının yakınlarına uygulaması ile yapılmış olup süresi ve görüşmelerin etkililiği belirlenmiştir. Uzman görüşüne başvurularak yeniden değerlendirilmesi yapılmış ve nihai halini almıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Kasım-Aralık 2023 tarihleri arasında Ankara'da bireylerle yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Katılımcılarla telefon ile iletişim kurulmuş, görüşme yerleri ve zamanları belirlenmiştir. Katılımcılara kimliklerinin gizli tutulacağına dair bilgi verilmiş ve görüşmeler sırasında dikte araçları ile sesler anında yazıya geçirilmiştir. Görüşme süreçleri araştırmacının tanıtımının ardından katılımcılardan kişisel bilgilerin alınması ve ardından araştırma sorularının sorulmasıyla devam etmiştir. Her bir görüşme, genellikle 20-25 dakika arasında sürmüştür. Veri toplama süreci kapsamında, 25 katılımcı ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Mülakatlar sırasında ses kaydı alınmamıştır. Görüşmeler Microsoft Word ve Google Doküman dikte araçları ile anında yazıya dönüştürülmüştür. Yapılan betimsel analiz ve içerik analizi ile elde edilen veriler incelenmiştir. Betimsel analiz kavramsal yapısı daha önce belirlenmiş çalışmalarda kullanılır ve daha yüzeyseldir. İçerik analizi ise toplanan verilerin temalaştırılmasına ve boyutların tam olarak ele alınmasına olanak sağlayarak, verilerin derinlemesine incelenmesine yardımcı olur (Yıldırım&Şimşek, 2018). Analizlerin ardından üst temalar ve alt temalar oluşturulmuş ve yanıtlar sınıflandırılmıştır. Araştırmaya dair bulgular sunulurken katılımcılardan direkt alıntılara yer verilmiş, bu alıntılarının belirtilmesi için katılımcılara numaralar tayin edilmiştir. Bulgular, Aile İçi Sorunlar Ana Teması, Dini İnançlar Ana Teması ve Manevi Destek Ana Teması olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Bu bölüm 3 Ana tema üzerinden işlenecektir: Aile İçi Sorunlar, Dini İnançlar, Manevi Destek ve Rehberlik.

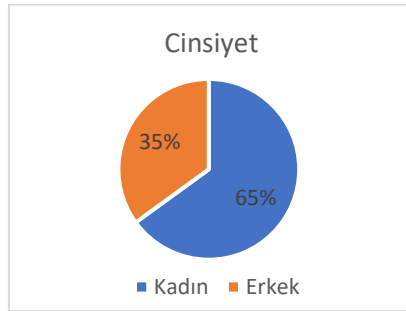
4.1. Demografik Faktörlere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılanların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, evlilik süresi, eğitim durumu, meslek bilgilerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Bu bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Durumu

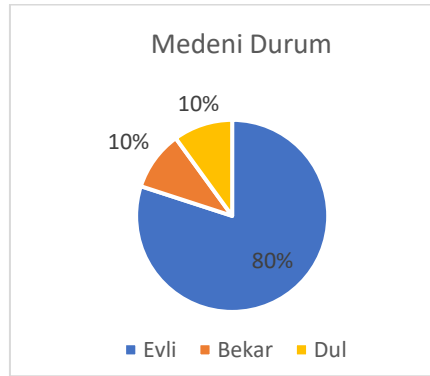
	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Evlilik Süresi	Eğitim Seviyesi
K1	62	Erkek	Evli	37	Lisans
K2	59	Kadın	Evli	37	Lise
K3	28	Kadın	Bekar	0	Lisans
K4	36	Erkek	Evli	12	Y.Lisans
K5	36	Kadın	Evli	12	Lisans
K6	37	Erkek	Evli	7	Y.lisans
K7	36	Kadın	Evli	7	Lisans
K8	37	Erkek	Evli	11	Lisans
K9	33	Kadın	Evli	11	Ön Lisans
K10	47	Kadın	Bekar/Dul	-	Lisans
K11	35	Kadın	Evli	10	Lisans
K12	33	Kadın	Evli	12	Ön Lisans
K13	70	Erkek	Evli	40	Y.Lisans
K14	25	Erkek	Bekar	0	Lise
K15	43	Kadın	Evli	21	Lisans
K16	42	Kadın	Evli	22	Y.Lisans
K17	35	Kadın	Bekar/Dul	-	Lisans
K18	38	Kadın	Evli	13	Lisans
K19	48	Kadın	Evli	25	Lisans
K20	48	Erkek	Evli	27	Lisans

Tablo 1’de görüldüğü üzere gönüllü 20 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Her katılımcıya K ile başlayan bir numara verilerek kodlanmıştır.

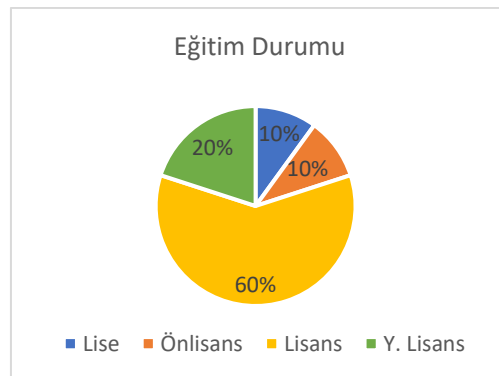
Grafik 3.1. Cinsiyet Dağılımı

Grafik 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %35’inin (7) erkek, %65’inin (13) kadın olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında kadınlar daha fazladır.

Grafik 3.2. Medeni Durum

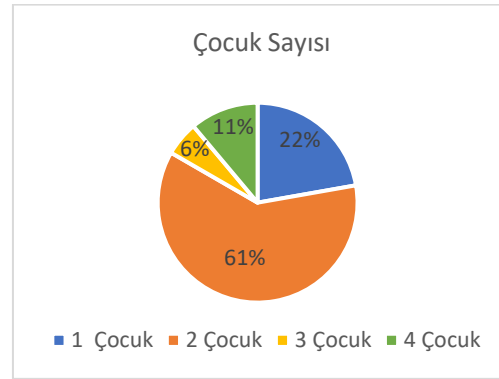
Grafik 2’de görüldüğü üzere görüşmeye katılanlardan %80’nin (16) evli, %10’nun (2) bekar ve %10’nun (2) bekar/dul olduğu görülmektedir. Araştırmada evli olanlar daha fazladır. Aile problemleri evli kişilerde oluşan sorunlar gibi görünse de evli olmayanlarında bir ailede yaşadığı düşünüldüğünde görüşlerinin alınması araştırma için önemli görülmüştür.

Grafik 3.3. Eğitim Durumu

Grafik 3’te görüldüğü üzere katılımcıların %10’unun (2) lise, %10’unun (2) ön lisans, %60’nın (12) lisans ve %20’nin (4) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Katılımcılar arasında en fazla lisans mezunu olduğu görülmektedir. Tüm katılımcılar dikkate alındığında eğitim seviyesi yüksek bir katılımcı grubu olduğu görülmektedir.

Grafik 3.4. Çocuk Sayısı

Grafik 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan %6'nın (1) 3 çocuğu, %11'in (2) 4 çocuğu, %22'nin 1 çocuğu ve %61'in 2 çocuğu vardır. En fazla 4 çocuk sahibi olan 2 katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcıların 2'si bekar olduğu için çocuklarının olmadığını söylemişlerdir. Araştırmaya katılan kişilerin çocuk sayılarının az olduğu görülmektedir.

Katılımcıların meslek ve ekonomik durumlarına ilişkin bulgular araştırılarak sonuçlar Tablo3.2. de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Ekonomik Durum

Katılımcı	Meslek	Toplam	Durum	Ev	Araba
K1	Emekli	20-40 Bin Arası	İyi	Var	Var
K2	Ev Hanımı	20-40 Bin Arası	İyi	Var	Var
K3	Hukuk	40-60 Bin Arası	Kötü	Yok	Var
K4	Öğretmen	40-60 Bin Arası	İyi	Var	Var
K5	Diyetisyen	40-60 Bin Arası	İyi	Var	Var
K6	Mühendis	60-80 Bin Arası	İyi	Var	Var
K7	Okul Öncesi	60-80 Bin Arası	İyi	Var	Var
K8	Öğretmen	40-60 Bin Arası	Orta	Var	Var
K9	Memur	40-60 Bin Arası	Orta	Var	Var
K10	Öğretmen	20-40 Bin Arası	Orta	Var	Var
K11	Çevre	20-40 Bin Arası	Orta	Var	Yok
K12	Muhasebe	20-40 Bin Arası	Orta	Var	Var
K13	Emekli	40-60 Bin Arası	Orta	Var	Var
K14	Asgari Ücretli	20 Bin Altı	Kötü	Yok	Yok

K15	Öğretmen	40-60 Bin Arası	İyi	Kiracı	Var
K16	Öğretmen	40-60 Bin Arası	İyi	Var	Var
K17	Öğretmen	20-40 Bin Arası	Orta	Var	Var
K18	Öğretmen	60-80 Bin Arası	İyi	Kiracı	Var
K19	Öğretmen	40-60 Bin Arası	Orta	Var	Var
K20	Öğretmen	60-80 Bin Arası	İyi	Var	Var

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan %50’nin (10) öğretmen meslek grubunda olduğu diğer katılımcıların çeşitli meslek gruplarından olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan %25’in (4) yüksek gelir düzeyine sahip olduğu, katılımcılardan sadece biri asgari ücretle çalıştığı ve ekonomik durumunun kötü olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan %10’nun (2) ev sahibi olmadığı, %90’nın (18) ev sahibi olduğu fakat bu grup içindeki %10’nun (2) kiracı olarak başka bir konutta ikamet ettiği görülmektedir. Katılımcılardan %10’unun (2) araba sahibi olmadığı diğer %90 (18) katılımcının hanesinde araba olduğu görülmektedir.

4.2. Aile İçi Sorunlara İlişkin Bulgular

Katılımcılara aile içi sorunlara ilişkin sorular sorulmuş ve verdikleri cevaplar analiz edilmiştir.

Tablo 3. Aile İçi Sorunlar

İletişim Problemleri	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K10, K11, K15, K19
Finansal Sorunlar	K3, K11, K14, K15
Paylaşılan Sorumluluklar	K2, K5, K10,
Çocuk Yetiştirme	K1, K2, K6, K7, K10, K11, K12, K16, K18, K19
Dijital Problemler	K4, K5

4.2.1 İletişim Problemleri

“Eşimle aramızda bazen yüksek sesli tartışmalar olur. Her ne kadar bu tartışmalar uzun sürmese de evde bundan dolayı gerilim yaşıyoruz. Yapım gereği tez canlı olduğumu biliyorum. Ev ile ilgili kararları bazen tek başıma alıyorum. Eşim bundan dolayı çok rahatsız olduğunu söylüyor. Genellikle bu konulardan dolayı tartışmalar doğuyor. Zamanla kendiliğinden tathya bağladığımızda oluyor, uzun süre kızgınlıklarımız da kalabiliyor. Bir şekilde gönül alıyoruz.” (K1)

“İletişim ile ilgili zorluk yaşıyor mu yok, bizim zorluğumuzu bazen şaka yapayım diye ben çıkartıyorum. Başka da eşimle anlaşmaya çalışıyorum. Böyle kavgamız olmamıştır, vallahi konuşarak çözüyoruz. Bazı ben susuyorum öyle çözüyoruz, hiç kendime bir şey yapmıyorum öyle strese sokmuyorum. Gidip dikişimi dikiyorum ev toplanacaksa topluyorum, yemek yoksa yemek yapıyorum bir şeyler yapmaya çalışıyorum ya kendim için böyle sıkıntıya sokmamaya çalışıyorum. Elhamdulillah şimdilik yaşadığımız yok işte idare ediyoruz. Sıkıntılı zamanlarda istesem resim yapıyorum cumartesi pazar da gidiyorum, resime yazıldım, seramik yapıyorum, dikiş dikiyorum, ev işi yapıyorum. Bazı arkadaşlarla buluşup pazar yoluna çıkıyorum” (K2)

“İlk önce çok sinirleniyorum, sesim yükseliyor sonra çözülmeyince mantıklı anlaşılabilir bir şekilde durumu izah ediyorum. Ailemden uzakta olmak onların yaşantısına hâkim olamamaktan dolayı kendimi kötü hissediyorum. Benim çözüm yöntemim annemi ve babamı sık sık aramak. Beni dinlememeleri konusun da bir çözüm yöntemim yok.” (K3)

“Eşim ile iletişimde zorluk çektiğimiz olur bu sorunu daha fazla konuşarak çözmeye çalışırız yüksek sesle çok nadiren tartışmalar yaşadığımız da olur, tartışmalar sırasında kendimi kötü hissedersen genelde yalnızlığı seçerim” (K4)

“Az sıklıkla iletişim sorunlarımız olur evet konuşarak çözümleyerek kızımın sarılarak çözeriz. Sıklıkla tartışma yatan zorluklar kişisel olarak kızımın ilgili yaşadığım sorun. Onun çok ağır kanlı oluşu aslında. Onun yapısında var biliyorum, bunu kabullenmem gerekiyor. Sorun bende aslında, onu anlamaya çalıştığımda da daha doğrusu hayata geçirdiğimde de sorun yaşamayız. Zaten hayata geçirmeme sebepimse hayatın yorgunlukları bu da bir başka stres sebebi olabiliyor tabii ki.” (K10)

“Ailede zorluk iletişim konusunda yaşanmakta, eşim tartışmalar sırasında baskın biri olduğu için bu şekilde çözülmekte. Aslında iletişim sorunlarımız çözülmüyor üzeri kapanıyor.” (K11)

“Ailemiz arasında herhangi bir iletişim zorluğu yaşanmamakta. Aile içi çatışmalar genellikle konuşarak orta yolu bularak çözülmekte.” (K12)

“Aile içinde iletişim problemleri genellikle yaşanıyor. Özellikle eşim ile iletişim kurmak çok zor. Çatışmalarımız genelde kavga, tartışma ve sert konuşma şeklinde yaşıyoruz. Genellikle kavga ve tartışmalarımız da susarak ya da haklısın diyerek tartışmayı bitirmek istiyorum.” (K15)

“Herhangi bir iletişim sorunumuz yok fakat bazı çatışmalarda konuşarak, empati yaparak çözmeye çalışıyoruz.” (K17)

“İletişimle ilgili zorluk yaşıyoruz ve bazen çatışmalar da oluyor. Zaman zaman ama bunları konuşmayarak çözüyoruz. Sessiz bir ortam olmazsa aile içerisinde stres oluşuyor. Herkes bir odaya girerek genellikle bu stresten korunuyoruz.” (K19)

Katılımcılardan %55'nin (11) genellikle evlerinde iletişim problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu problemlerin K19'da olduğu gibi çözülmediği zaman zaman çözümsüz olduğu görülmektedir. Çözüm yolları konusunda K2 ve K15'te susarak, K10'da sarılarak, K17'de empati yaparak, K15'te zamana bırakma şeklinde olduğu görülmüştür. K17'de iletişim problemi yaşamadıklarını belirtmesine rağmen çatışma yaşadıklarını dile getirmiştir.

4.2.2. Finansal Sorunlar

“Finansal durumun kötü, az maaş aldığımı düşünüyorum, çok fazla harcamam dışarıdan yemek yememeye çalışıyorum.” (K3)

“Finansal konularda eşimin sözü geçiyor ben çalışmadığım için. Ev işleri sadece benim sorumluluğumda” (K11)

“Ekonomik durumum kötü, şu an kiracıyız. Ailemle yaşadığım için şanslıyım.” (K14)

“Genellikle evdeki stres durumları maddiyattan kaynaklı” (K15)

“Herhangi bir finansal sıkıntı yaşanmıyoruz, ihtiyaç öncelikleri belirleyerek genellikle harcama yapıyoruz.” (K18)

“Finansal durum olarak iyiyiz. Daha dikkatli harcama yaparak sorunları çözüyoruz” (K16)

Ekonomik durumunun kötü olduğunu söyleyen K3'ün hanesine giren toplam bütçenin günümüz koşullarına göre fazla olduğu söylenebilir. Ekonomik sorunları olmadığını söyleyen katılımcıların bile ihtiyaç önceliklerini belirleyerek, dikkatli harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların günümüz koşullarında ekonomik olarak iyi durumda olduğu söylenebilir. Ekonomik durumun aileler için bir sorun oluşturduğu ve stres kaynağı olduğu söylenebilir.

4.2.3. Paylaşılan Sorumluluklar

“Ev işlerini ben yapıyorum, bazı şey yapamadığım işleri yaptırıyorum bazen işte ben gittiğim zaman [eşime] şunu yap diyorum o da yapıyor Allah razı olsun. Pazar işini eşime gördürüyorum. Ben küçük şeyleri evde yapıyorum” (K2)

“Evde tek yaşadığım için tüm sorumluluklar bana ait” (K3)

“Eşime ev işlerinde bana yardım etmediği için çok bozulurum. Evde işleri yapmadığım zaman ev işleri bitmez. Eşime bir iş olduğunda sürekli söylemem gerekir yoksa o kendiliğinden yapmaz. Bir iteleme lazım yani. Çocuklara kendilerinin yapacağı işleri veriyorum ama yine de eşyalarının dağılmasından dolayı kendimi mutsuz hissediyorum.

Çocuklara da kızmaya kıyamam asla sonuçta evi toplarız ama çocukları gereksiz yere kıldığımda daha da üzüliyorum. Hem iş hem de ev işlerinden dolayı çok yoruluyorum.” (K5)

“Tüm ev işlerini eşimle yapıyoruz, sağ olsun bana çok yardım eder. Hatta ben ev işleri yapmasını eşimden öğrendim. Ütü yapmasını bilmezdim hatta halen kendi eşyalarını kocam ütüler. İkimizde çalıştığımız için yemek işleri bazen sorun oluyor ama onu da buzluk falan derken hafta sonlarında hallediyoruz.” (K9)

“Hayatın yorgunlukları bu da bir başka stres sebebi olabiliyor tabii ki evdeki gerginliğime sorun yani evet işte ana sebeplerden biri kızıma verdiğim sorumlulukları yerine getirmediğinden kaynaklı bazen sorun oluyor aramızda. Mesela kediyi taramak onun görevi ama genelde ben yapıyorum gibi bazen iyi bir anne olmadığımı düşünüyorum. Yapamadığımı düşünüyorum. Tek başıma olduğum için olduğunu düşünüyorum bazen çünkü bütün fizyolojik öz bakım karakteristik özellikleri ödevleri x her şey %99 bana ait. Bütün sorumlulukları yetiştiremiyorum bazen haliyle bundan kaynaklı gerginleşiyorum.” (K10)

“Ev içerisinde yaşanan sorunlarda herhangi bir yardım ihtiyacı duymuyoruz genellikle kendi aramızda orta yol buluyor, çözüyoruz.” (K11)

“Aile içerisindeki herkes aslında kendi sorumluluğunu bildiği için bir iş birliği yapmaya gerek duymuyorum. 5 parmağın beşi de bir olmadığı için herkese eşit sorumluluk tabii ki taşınmıyor fakat bir ölçüde adaletli davranmaya çalışıyoruz diyebilirim.” (K14)

“Ev işlerinde genellikle bütün sorumluluk bende ama uygun zamanlar çocuklara [ilgilenmede kocam] yardım eder ama eşimin ev konusunda hiçbir işe yardımcı olmadığını söyleyebilirim.” (K15)

“Paylaşılan sorumluluklar da benim direktiflerimle yapılan yardımlar oluyor. Yoksa ev içinde kimse bir sorumluluk almıyor.” (K16)

Katılımcılar içerisinde (K5)’te olduğu gibi kadınların ev işlerinde eşlerinden yardım bekledikleri ve bunun ev içerisinde bir gerginlik oluşturduğu görülmüştür. Genellikle sorumlulukların paylaşılması konusunda (K16) direktif verilmesi, (K5) görevlerin söylenmesi gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır.

4.2.4. Çocuk Yetiştirme

“Çocuklarla ilgili zamanında sorunlar oldu. Ben çalıştığım sürece çocuklara eşim baktı. Ben sabah [çıkıp] akşam geliyordum. Bu yüzden bayağı çocukların bütün eğitimine annesi baktı. Küçükken çocuklara pek katkım olmadı.” (K1)

“Ben ilgileniyordum, şey yapıyordum zamanında misafirliğe dahi hiç gitmiyordum çocuklarla ilgileniyordum. Babası akşam geliyordu, televizyon işinden geldiği zaman oturuyordu, uyuyordu. Öyle biz öyle vakit geçirdik. Çocuklarımıza böyle fazla aramızda sorun olmadı mesela onları okula gidiyordu, derslerini çalıştırıyorduk.” (K2)

“Çocuk yetiştirme ile ilgili farklı düşündüğümüz zamanlar var. Eşim çocukları o kurstan bu kursa koşturmak derdinde bu sebepten dolayı aramızda tartışmalar da yaşandı. Çocukları oraya yetiştir, buraya yetiştir derdinden dolayı kendimize de zaman ayıramıyoruz. Hobimiz yok, meşgalemiz yok neymiş çocuk piyano dersi de almasa mıymış almasın diyorum eksik kalsın. Bir kursa da gitmesin sanki kurstan kursa koşturmakla iyi anne ya da baba olunuyor. Ben çocuğun bir ruhu olduğunu düşünüyorum çocuğa zaman ayırmamak neyse. Çözümü de yok bu durumların herkesin kendini iyi anlatması gerekiyor orta yolu buluyoruz çoğunlukla.” (K4)

“Çocukla ilgili anlaşılamama durumundan dolayı sorun oluşmakta, çocuk yetiştirme konusunda genelde toplumda genel kabul görmüş olan şeylere uyguluyoruz. Çözüm bulma konusunda genellikle çözümsüz olan durumlarda var.” (K11)

“Çocuk yetiştirme konusunda uyumsuzluk genelde yaşanmıyor. Çocukların sorumlulukları genelde benim üzerimde olduğundan dolayı eşimde pek karışmaz o işlere. Çocuklarla da sorun yaşanırsa, onlarla konuşarak halletmeye çalışıyorum.” (K15)

“Bazı durumlarda sıkıntı yaşıyoruz. Genellikle herhangi bir çözüm de olmuyor. Herkes yine bildiği gibi davranıyor” (K16)

“Çocuk yetiştirme konusunda genellikle sorun yaşanıyor fakat eğitimci biri olduğumdan dolayı genellikle idare ederek ve sabır ile genelde sorunları çözmeye çalışıyoruz. Aramızda herhangi bir uyumsuzluk durumunda [kocam] eğitimci sensin der, eşimle konuşarak iletişime geçerek çocuklarla ilgili sorunları da çözüyoruz. (K19)

Çocuk yetiştirmenin aileler için büyük bir sorumluluk (K15) olduğu, bu sorumluluğun beraberinde kaygı ve endişe getirdiği görülmektedir. Ebeveynler arasında fikir ayrılıkları (K4) doğurduğu ve bunların çözülmemesi (K16) durumunda sorun kaynağı oluşturduğu tespit edilmiştir. İyi bir anne veya iyi bir baba olmak için çaba harcayan ebeveynler çocukları için kaygılanmakta, onlara iyi bir gelecek (K2) hazırlamak için çalışmaktadır.

4.2.5. Dijital Problemler

“Sosyal medya sorunları yaşanmıyor, normal ev interneti var. Eşimde giriyor ben de giriyorum ama çok fazla vakit geçirmiyoruz ve sosyal medya kullanmıyoruz.” (K1)

“Eşim sosyal medyada çok fazla vakit geçiriyordu bu durumdan rahatsızdım. Kim olduğunu bilmediğim tanımadığım insanlarla sosyal medya üzerinden iletişimde olması rahatsızlık veriyor. Sizde de olmaz mı bu rahatsızlık, oluyor işte. Sonra geç vakitte gelen bildirimler olunca söylendiğim için kızıyor. Sosyal medya masum değil zorla da olsa kapattırdım yoksa ailemiz için iyi olacağını düşünmüyordum. Şimdi o da rahat bende.” (K4)

“Sosyal medyada çokça vakit geçiriyordum, bir sürü hesabım vardı. Bir girdiğimde saatlerce çıkamıyordum, tabi ki sorun. Sorumluluklarımı aksattığım da doğrudur. Şuan hepsi kapalı, başım da rahat.” (K5)

Yeni nesil sorun konularından birinin sosyal medya araçları olduğu görülmektedir. K4’ün belirttiği gibi sosyal medyanın, ailelerin sonunu getirmesi gibi bir problem olacağı öngörülebilir. Sosyal medya araçlarında saatlerini harcayan kişilerin sorumluluklarını dahi yerine getirememesi söz konusu olabilir.

4.3. Dini İnanç ve Görüşlere İlişkin Bulgular

“Ben 5 vakit namaz kılıyorum, Kur’an okuyorum. Hayatı namaza göre ayarlıyoruz ondan sonra bu haram yasak, haram helal ona dikkat ediyoruz. Zararlı şeyden korumaya çalışıyoruz. Kur’an’a göre sünnete göre dine göre bir yaşam tarzı sürmeye çalışıyoruz. Kur’an okuyorum günlük yani 5 sayfa okuyorum tabii Peygamberimizin sünnetine uygun yaşamaya çalışıyorum. Dini şeylerin bize manevi bir sefer güç verdiğine inanıyorum” (K1)

“Elhamdulillah peygamber efendimizin sünnetlerini yaşamaya gayret ediyoruz. Abdestimize namazımıza dikkat ediyoruz. 5 vakit namazımızı kılmaya gayret ediyoruz. Mesela kalkarsak Kur’an-ı Kerim’e gitmeye gayret ediyorum. Sabah namazında da okumaya gayret ediyorum. Bazı Türkçelerini de okuyoruz öyle vakit geçiriyorum. Yani dinimi biliyorum ben böyle dualarda çok okumaya gayret ediyorum yani onlara inancım sonsuz yani Allah’ım emrettiğini yapmaya gayret ediyorum. Onlar da inancım da içten geliyor zaten temiz oluyorsun o evin temiz tutuyorsun diye her yerini temiz tutuyorsun kendini üstünü başını bunlara dikkat ediyorum. Dinimizi yaşıyorsak bunlara da dikkat etmemiz” (K2)

“Dini bütün bir insanım. Din varoluş nedenim. Bütün dinin gerekli eylemleri aile bireylerim tarafından gerçekleştirilir. Dinimizin öğrettiği temel iyi ahlak sahibi olmaktır. Günlük yaşantımda iyi bir insan olmaya çalışıyorum aile içi iletişimimizde de dinimizin gerektirdiği gibi saygı sevgi içerisinde konuşuyoruz” (K3)

“Dini inancım tam gerekliliklerini yerine getirmeye çalışırım. Hac’ca da yazıldım 3-4 senedir kuradayım. Genç yaşta gitmeyi çok istiyorum arkadaşlarıma çıktı. İnşallah bana

da çıkar diye dua ediyorum. İnancımdan dolayı günlük işlerimin yolunda gittiğini düşünüyorum. İbadetlerimi yaptığımda kendimi rahatlamış hissediyorum. Hele ki sadaka vereyim bir sürü dertten kurtuluyorum işlerim yolunda gidiyor. Yapmadığım zaman üzerime karabasanlar çöküyor, mutsuz oluyorum.” (K6)

“Dinsizim, yok sadece dilime pelesenk olmuş arada bir Allah lafı bismillah lafı hani o da Müslüman doğduğum için var ama hayata geçirmede herhangi bir şey yok” (K10)

“İnançlı insanlarız. Ailede düzenli olarak namaz kılar, zekât veririz, kuran okuruz. Diğer ibadetlerimizi de yerine getiriyoruz. Günlük yaşamda dini ibadetlerimizi yaptığımızda içimiz huzurla dolar, kendimizi daha iyi hissederiz. Verdiğim kararlarda dinim etkilidir.” (K11)

“Din Allah’a bağlanmaktır. Yani bütün hal ve hareketini buna göre belirlemek. Namaz zaten mecburi namaz dışında işte nafîle oruç nafîle namaz bunun dışında dualar ve bu nedenle şeyler sohbetler. Allah zikir unutmayın Ayeti kerimesine göre evet, dinimizde bir faydası oluyor.” (K13)

“Benim için din bir yaşam stilidir, yaşam tarzıdır. Dindar olmaya çalışan bir kişiyim. Ailede düzenli olarak 5 vakit namaz kılınır. Zekât verilir, oruç tutulur. Aslında İslam’ın şartlarının hepsi bir ölçüde aile içerisinde yapılır. Günlük hayatımda vereceğim kararlar konusunda tabii ki de dinim bir ölçüde bana bir yol sunuyor ve ben de bu yoldan ilerlemeye çalışıyorum. Aile içi karlarında herhangi bir etkisi bulunmuyor. Çünkü ailele aynı bir görüşe sahip olduğum için çok fazla etkili olmuyor.” (K14)

“Manevi boşluğu dolduran inanç sistemi zor zamanlarda sabır, iyi zamanlarda şükür duygusu oluşturuyor. Kur’an dinleme, Oruç tutma, dua etme gibi ibadetler ev içerisinde yapılıyor. Dini inançlara ters düşen davranışları genellikle yapmam. Aile içi aldığım kararlarda dinim etkilidir.” (K18)

“Ailede düzenli olarak gerçekleştirilen ibadetler yok genelde cumadan cumaya gidilen namazlar var. Günlük yaşamda dini inançların Aile kurallarında doğruluk, dürüstlük, merhametli olmakla ilgili yaşama etkisi olduğunu söyleyebilirim.” (K19)

“Din hayatımın önceliğindedir. Allah sevgisi benim için en öncedir. Günlük olarak namaz kılarım, sadaka veririm ibadetlerimi düzenli yaparım. Din hayat mihverimdir. Dini inanışım aile içerisindeki kararlarımı etkilemez” (K20)

Katılımcıların %95’i (19) Müslüman olduğunu, İslam’ın gerektirdiği ibadetler olan namaz, oruç ve zekât gibi ibadetleri yerine getirdiklerini söylemiştir. Katılımcılardan %5’i (1)(K19) günlük ibadetlerini yerine getirmede ama Cuma namazlarını kıldığını söylemiştir. Katılımcılardan %5’i (1) (K10) Müslüman olarak doğduğunu fakat dinsiz

olduğunu söylemiştir. Katılımcılar “Din hayatımın önceliği” (K20), “Dini inançlar Aile kurallarında doğruluk, dürüstlük, merhametli olmakla ilgili” (K19), “Dini inançlara ters düşen davranışları genellikle yapmam” (K18), “Benim için din bir yaşam stilidir, yaşam tarzıdır” (K14) “Din Allah’a bağlanmaktır. Yani bütün hal ve hareketini buna göre belirlemek” (K13) “Hele ki sadaka vereyim bir sürü dertten kurtuluyorum işlerim yolunda gidiyor. Yapmadığım zaman üzerime karabasanlar çöküyor, mutsuz oluyorum.” (K6) ifadeleri ile hayatlarında dini inancın etkili olduğunu söylemiştir.

4.4. Manevi Destek ve Rehberliğe İlişkin Bulgular

“Aile ve dini rehberlik bürosunu evet biliyorum. Ceza evlerinde hastanelerde olduğunu duydum. Bir destek almadık. Eşimde, bende diyanete gidiyoruz, camiye gidiyoruz oldukça yapılan seminerlere gidiyoruz.” (K1)

“Danışmak lazım çok nadirdir yani ben öyle çok şey etmem yani kendim çözmeye gayret ederim. Canım sıkıldıysa Kur’an-ı açar okurum. Bir şeyler bulup muhakkak o beynimde bir şey varsa dağıtmaya çalışırım. Her sabah muhakkak okumayı kaydedirim. Duaları sonra kur’an’ımı okurum orada arkada dualar var onları okurum bunlara hakikaten ciddi dikkat ediyorum, gayret ederim. Mesela çok rahatlatır, namazlarımızı kıldığımız zaman temizlik olduğu zaman rahatlarım. Salavat çekerim onları çok yapmaya gayret ederim mesela akşam namazından sonra da tespihimi de çekmeye gayret ederim tabii ki ben Kur’an’a gidiyorum orada bir şeyler olsa hocalarının bu sohbetlerine de gidiyorum şeylere de gidiyorum katılmaya gayret ediyorum seviyorum da severek gidiyorum. Tabii ki isteklerimi karşılıyorlar, herkesin gidip bunlardan yararlanmasını isterim. Çok güzel şeyler bak çok güzel çalışıyorlar. Allah devletimize milletimize Zeval vermesin. Allah torunumuza çocuğumuza sağlık sıhhat huzur versin. Eşimize, bize, torunumuza gelecek neslimize Allah bütün insanlara huzur sağlık versin.” (K2)

“Destek arayışında bulundum. Destek arayışını profesyonel destek olarak psikoloğa gitmekte buldum. Kişisel manevi uygulamam dua etmek namaz kılmak yürüyüş yapmak spor yapmak Dua etmek ve namaz kılmak. Huzur verir anlaşıldığımı ve Allah’a yakın olduğumu hissedirim. Spor yapmak zinde hissettirir mutlu eder. Bahsettiğiniz bürodan haberdar değilim” (K3)

“Dinsizim yok sadece dilime pelesenk olmuş arada bir Allah lafi bismillah lafi hani o da Müslüman doğduğum için var ama hayata geçirme herhangi bir şey yok inananlara evet en yakın en yakınlarımda konuşarak manevi destek aldığıma inanıyorum. Dua yok,

meditasyon denedim o da olmadı. Dini rehberlik bürolarını bilmiyorum, hiç destek almadım hayır.” (K10)

“Zor zamanlarda bir sorunda destek arayışında bulunmuşuzdur. Destek ve rehberlik araçlarım genelde Kur’an okuyarak sağlıyorum, manevi destek aracım. Ve bu manevi desteği kuran ve namazda buluyorum. Herhangi bir profesyonel destek veya rehberlik almadım. Kişisel manevi uygulama olarak genellikle dua ediyorum. Dua ettiğimde içim huzurla dolar, işlerim yolunda gider. Manevi rehberden destek alınmadığım için herhangi bir yorum yapamıyorum.” (K11)

“Zor zamanlarda herhangi bir destek arayışında bulunmadım, genelde arkadaşlardan sohbet ederek destek ediniyorum. Manevi destek arayışlarım zaman zaman oldu, fakat bu konuda da herhangi bir profesyonel destek almadım. Dua ederek ve kuran okuyarak manevi destek alıyorum. Eee herhangi bir manevi rehberden destek almadığım için herhangi bir deneyimim yok.” (K12)

“Evet kuranı okuyoruz ve bol bol dua ediyoruz. Çok dua ve kuran okuma. Öyle bir şey almadık. Öyle bir deneyim almadık. Manevi rehber bizim için Allah ve peygamber yani kuran bugün yetiyor zaten.” (K13)

“Kur’an manevi destek anlamında insana gerekli bence yolu gösteriyor. Bununla birlikte tabii ki de hadisler ve kuran tefsiri maneviyatını güçlendirmek isteyen kişi için oldukça güzel bir yol Tabii ki de yani rutin olarak olmasa da kişisel şeylerim var Motivasyonumu artırıyor ve modum yükseltiyor. Yani ciddi resmi bir destek almadım.” (K14)

“Destek arayışında bulundum. Zaman zaman istedim fakat eşim onaylamadı. Aile büyüklerimizden destek alıyorum sonra Dua benim için büyük bir motivasyon kaynağı. Manevi rehberlik konusunda büroyu bilmiyorum.” (K15)

“Manevi destek almak için değer verdiğim en yakın tanıdığım hocaları tercih ediyorum. Kişisel manevi olarak da kuran okuma çok iyi geliyor. Dua etmek, abdest almak beni rahatlatıyor, manevi bir rehberden herhangi bir destek almadım.” (K16)

“Bir destek ve rehberlik araçlarıyla ilgili herhangi bir yardım şimdiye kadar almadım. Eee ama rehberlik arayışı oldu. Profesyonel yollardan psikolog ve pedagoğlardan genellikle destek aldım. Kişisel manevi olarak da dua, kitap okuma bunlarla kendimi rahatlatıyorum. Herhangi bir manevi rehberlik deneyimim yok. Bu konuda bilgimde yok.” (K17)

“Destek ve rehberlik arayışlarımı genellikle aile ve arkadaşlarla sohbet, dertleşme olarak sağladım. Profesyonel yardım almadım. Kişisel manevi olarak da dua ediyorum, dua

ile manevi rahatlamayı sağlıyorum ve Allah'tan yardım istiyorum. Manevi rehberlikle ilgili herhangi bir deneyim yaşamadım.” (K18)

“Zor zamanlarda genelde okuldaki rehberlik öğretmenlerden konuşarak destek aldım, manevi olarak da dua etmek önemli bir destek kaynağım. Manevi bir rehberin varlığından haberdar değilim. Böyle bir bürodan da haberdar değilim.” (K19)

“Genellikle aile içerisinde eşim ile konuşurum. Hiçbir manevi destek almadım. Kişisel uygulamalarım genellikle dua etmek, ibadet etmek, namaz kılmak. Bu ibadetler ruhuma iyi gelir, motivasyonu arttırır. Manevi bir rehberle ilgili herhangi bir bilgim yok ve böyle bir durumu bilmiyorum.” (K20)

Katılımcılar, manevi olarak dua ettiklerini, dua ile manevi rahatlamayı sağladıklarını, Kur'an okuduklarını ve Kur'an ile huzur bulduklarını, Allah'tan yardım istedikleri belirlenmiştir. Katılımcıların genel olarak ifadelerinden maneviyata önem veren kişiler oldukları görülmüştür. Aile içi sorunlarda “Genellikle aile içerisinde eşim ile konuşurum”, “Zor zamanlarda genelde okuldaki rehberlik öğretmenlerden konuşarak destek aldım” “Destek ve rehberlik arayışlarımı genellikle aile ve arkadaşlarla sohbet, dertleşme olarak sağladım. Profesyonel yardım almadım.” “Destek arayışında bulundum. Zaman zaman istedim fakat eşim onaylamadı” “Manevi rehber bizim için Allah ve peygamber yani kuran bugün yetiyor zaten.” “Destek arayışını profesyonel destek olarak psikoloğa gitmekte buldum.” İfadeleri dikkat çekicidir. Aile ve Dini Rehberlik Bürolarını katılımcıların %10'u (2) K1 ve K2 ismen bilmekte, büronun faaliyetlerinden haberdar olduklarını söylemişlerdir. Bu katılımcılar dışında büroyu bilen olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların hiçbiri ARDB'den destek almamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada; Aile İçi Sorunların İyileştirilmesinde Manevi Destek ve Rehberliğin uygulanması hakkında görüşler araştırılmıştır.

Katılımcıların genellikle evlerinde iletişim problemleri yaşadıkları belirlenmiştir. Aile içi sorunları susarak, sarılarak, empati yaparak, zamana bırakarak çözmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu problemlerin zaman zaman çözümsüz olduğu da görülmektedir. İletişim problemi yaşamayan ama çatışma yaşayan ailelerin olduğu söylenebilir.

Ekonomik sorunları olmadığını söyleyen katılımcıların bile ihtiyaç önceliklerini belirleyerek, dikkatli harcama yaptıkları tespit edilmiştir. Genel olarak katılımcıların günümüz koşullarında ekonomik olarak iyi durumda olduğu söylenebilir. Ekonomik durumun aileler için bir sorun oluşturduğu ve stres kaynağıdır.

Kadınların ev işlerinde eşlerinden yardım bekledikleri ve bunun ev içerisinde bir gerginlik oluşturduğu görülmüştür. Genellikle sorumlulukların paylaşılması konusunda direktif verilmesi, görevlerin söylenmesi gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır.

Çocuk yetiştirmenin aileler için büyük bir sorumluluk olduğu, bu sorumluluğun beraberinde kaygı ve endişe getirdiği görülmektedir. Ebeveynler arasında fikir ayrılıkları doğurduğu ve bunların çözülmemesi durumunda sorun kaynağı oluşturduğu tespit edilmiştir. İyi bir anne veya iyi bir baba olmak için çaba harcayan ebeveynler çocukları için kaygılanmakta, onlara iyi bir gelecek hazırlamak için çalışmaktadır.

Yeni nesil sorun konularından birinin sosyal medya araçları olduğu görülmektedir. Sosyal medyanın, ailelerin sonunu getirmesi gibi bir problem olacağı öngörülebilir. Sosyal medya araçlarında saatlerini harcayan kişilerin sorumluluklarını dahi yerine getirememesi söz konusu olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çoğunluğu Müslüman olduğunu, İslam'ın gerektirdiği ibadetler olan namaz, oruç ve zekât gibi ibadetleri yerine getirdiklerini söylemiştir. Günlük ibadetlerini yerine getirmediğini ama Cuma namazlarını kıldığını söyleyen ve Müslüman olarak doğduğunu fakat dinsiz olduğunu söyleyen 2 katılımcı vardır. “Din hayatımın önceliği”, “Dini inançlar Aile kurallarında doğruluk, dürüstlük, merhametli olmakla ilgili”, “Dini inançlara ters düşen davranışları genellikle yapmam”, “Benim için din bir yaşam stilidir, yaşam tarzıdır”, “Din Allah’a bağlanmaktır. Yani bütün hal ve hareketini buna göre belirlemek”, “Hele ki sadaka vereyim bir sürü dertten kurtuluyorum işlerim yolunda gidiyor.

Yapmadığım zaman üzerime karabasanlar çöküyor, mutsuz oluyorum.” ifadeleri ile hayatlarında dini inancın etkili olduğunu katılımcılar belirtmiştir.

Katılımcılar, manevi olarak dua ettiklerini, dua ile manevi rahatlamayı sağladıklarını, Kur’an okuduklarını ve Kur’an ile huzur bulduklarını, Allah’tan yardım istedikleri söylemişlerdir. Katılımcıların genel olarak ifadelerinden maneviyata önem veren kişiler oldukları görülmüştür. Aile içi sorunlarda “Genellikle aile içerisinde eşim ile konuşurum”, “Zor zamanlarda genelde okuldaki rehberlik öğretmenlerden konuşarak destek aldım” “Destek ve rehberlik arayışlarımı genellikle aile ve arkadaşlarla sohbet, dertleşme olarak sağladım. Profesyonel yardım almadım.” “Destek arayışında bulundum. Zaman zaman istedim fakat eşim onaylamadı” “Manevi rehber bizim için Allah ve peygamber yani kuran bugün yetiyor zaten.” “Destek arayışını profesyonel destek olarak psikoloğa gitmekte buldum.” İfadeleri dikkat çekicidir.

Araştırmaya katılım gösterenlerin çoğunlukla aile içerisinde sorunlar yaşadığı ve bu sorunlarını genellikle konuşarak çözdükleri belirlenmiştir. Fakat genellikle sorunlarını 3. kişilerle paylaşma eğiliminde oldukları ve zaman zaman rehberlik arayışında buldukları görülmüştür. Aile ve Dini Rehberlik Bürolarını %10 katılımcı ismen bilmekte, büronun faaliyetlerinden haberdar olduklarını söylemişlerdir. Katılımcıların %90’ı büroyu bilmediği tespit edilmiş ve istekleri olsa da profesyonel şekilde bir destek almadıkları belirlenmiştir. Aile ve Dini Rehberlik Bürosunu eğitim seviyesi nispeten yüksek olan katılımcı grubunun bilmemesi Öztürk (2019) yaptığı çalışmanın sonucunda belirlediği tanıtım eksikliği ile örtüşmektedir.

5.2.Öneriler

Aile ve Dini Rehberlik Bürosunun tanıtımları yapılmalıdır. Okullarda ebeveynlerle iç içe olan öğretmenlere büronun tanıtımı yapılmalı, öğretmen odalarına görünürlük çalışmaları sağlanarak bilgilendirici afişler asılmalı, aile içi sorunları olan aileleri öğretmenler bürolara yönlendirebilmelidir.

Demirel (2022)’nin yaptığı çalışmada PDR öğretmenlerinin 2018 yılından beri lisans düzeyinde 2 saat olarak verilen manevî danışmanlık eğitiminin olumlu karşılandığını söylemektedir. Bu kapsamda manevi danışmanlık eğitimini almamış okul rehber öğretmenlerine bilgilendirici seminerler verilmeli, okul öğretmenlerinin rehber öğretmenler aracılığı ile bilgilendirmesi sağlanmalıdır.

Aile ve Dini Rehberlik Bürosunun bilinirliğinin az olması yeni bir araştırma konusu yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Angın, Yasemin. Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Psikososyal Sorunlara Yaklaşımlarının Dini Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Araz, Hacer. Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri Ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkileri. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Aybey, Salih. “Boşanma Sorunlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik: Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 15/59 (15 Ekim 2016), 1447-1465.
- Aydın, Garip. Hadislerde Hastalara Yönelik Manevi Destekler. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Çıtırık, Amine Nuriye. Aile Ve Dini Rehberlik Büroları Bağlamında Ailelerin Karşılaştığı Dini- Manevi Sorunlar (Ankara İli Örneği). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Demirel, Hüseyin. Çocuk Suçluluğunu Önleme ve İyileştirme Sürecinde Manevi Rehberlik. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Dinç, Elif. Günlük Yaşam Aktivitelerini Yerine Getiremeyen Bireylerin Yakınlarının Manevi Destek İhtiyaçlarının İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Duva, Ebru. Aile Problemlerinin Çözümünde Manevi Rehberliğin Rolü. Avrupa İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Düzgün, Osman. Ebu’l-‘Alâ El-Ma‘arrî’nin Luzûmiyyât’ında Toplum, Aile Ve Din. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Erdem, Metin. Manevi Destek Hizmetleri ve Türkiye’de Kurumsallaşması. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Kurtoğlu, Ayşegül. Toplumsal Muhafazakârlığın Aile, Evlilik, Din ve Siyaset Alanlarındaki Tezahürleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Okur, Sadettin. Ailede Manevi Rehberliğin Önemi. Avrupa İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Öztürk, Ezgi. Aile Bütünlüğünün Korunması Kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının İşlevi: Antalya Müftülüğü Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Tekin, Nadide Şeyma. Sosyolojik Açıdan Aile ve Dinin Kimlik Oluşumuna Etkisi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevleri”. Erişim 09 Aralık 2023. <https://dinhizmetleri.diyamet.gov.tr/Documents/aile%20g%C3%B6rev.pdf>
- “KUR’AN-I KERİM | 76. Sayfa | Nisâ Sûresi | Meal - Kuran Yolu”, ts. <https://kuran.diyamet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nisa-suresi-4/ayet-1/kuran-yolu-meali-5>
- <https://sozluk.gov.tr/>. “Türk Dil Kurumu”. 2023. Erişim 13 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr>

EKLER

Ek:1 Görüşme Mülakat Formu

Mülakat; kişisel bilgiler, aile içi sorunlar, dini inanç, manevi destek ve rehberlik olmak üzere 4 bölümden oluşmakta olup toplam 27 soru ve alt sorular içermektedir. Mülakat formu aşağıdaki gibidir.

A. Kişisel Bilgiler

A.1. Demografik Bilgiler

1. Yaşınız?
2. Cinsiyetiniz?
3. Medeni durumunuz?
 - a. Bekar
 - b. Evli, Evlilik Süreniz?
 - c. Diğer
4. Eğitim Seviyeniz?
5. Mesleğiniz?

A.2. Sosyo-Ekonomik Durum

6. Haneye giren toplam bütçeniz ne kadar? Ekonomik durumuzu kötü, orta veya iyi olarak nasıl tanımlarsınız?
 - a. 20.000₺ altı
 - b. 20.000₺-40.000₺
 - c. 40.000₺-60.000₺
 - d. 60.000₺-80.000₺
 - e. 80.000₺ üstü
7. Konut Durumunuz?
 - a. Ev sahibi
 - b. Kiracı
8. Arabanız var mı?
 - a. Var
 - b. Yok

A.3. Aile Yapısı ve Büyüklüğü

9. Çocuğunuz var mı?

B. Aile İçi Sorunlar

B.1. İletişim Problemleri

10. Aile üyeleri arasında yüksek sesle tartışma yaşar mısınız?
 - a. Tartışmalar nasıl sonuca bağlanır?
 - b. Kötü hissettiğiniz tartışmalar sonunda iyi olmak için ne yaparsınız?

B.2. Çatışma ve Sorun Çözme

11. Aile içinde çatışma yaşanır mı?
 - a. Çatışmaları çözmek için ne yaparsınız?

B.3. Stres Kaynakları ve Sorunlar

12. Aile içinde sıklıkla sorun (tartışma) yaratan zorluklar nelerdir?
 - a. Zorluklar karşısında kendinizi iyi hissetmek için neler yaparsınız?

B.4. Finansal Sorunlar

13. Finansal durumunuz hakkında nasıl hissediyorsunuz? Finansal konularda yaşanan sorunlara nasıl bir yaklaşım benimsiyorsunuz?

B.5. Paylaşılan Sorumluluklar

14. Ev işleri ve sorumluluklar konusunda aile içerisinde iş birliği var mı? Paylaşılan sorumluluklar aile içerisinde sorun (tartışma) oluşturur mu?

B.6. Çocuk Yetiştirme

15. Çocuk yetiştirme konusunda sorun yaşıyor musunuz? Çocuklarla olan sorunlarınızda nasıl bir yol izliyorsunuz?

B.7. Dijital Problemler

16. Evinizde sosyal medya kullanımlarından kaynaklı sorun yaşıyor musunuz?

B.8. Genel Sorunlar ve Yardım

17. Aile içi sorunlarınızı üçüncü kişilere (arkadaş, dost, akraba) paylaşıyor musunuz?
 - a. Üçüncü kişiler sorunlarınızın çözümünde nasıl yardımcı olurlar?
18. Aile içi sorunlarınızın çözümünde profesyonel herhangi bir yardım alır mısınız?

C. Dini İnanç

C.1. Dini İnanç

19. Sizin için din ne ifade ediyor kendinizi dini olarak nasıl tanımlarsınız?

C.2. Dini İbadetler

20. Düzenli olarak gerçekleştirdiğiniz ibadetler nelerdir?

C.3. İnançlarınızın Günlük Yaşama Etkisi

21. Günlük yaşamınızda dini inancınız size manevi rehberlik (yardım, rahatlama) eder mi?
22. Dini inancınız aile içindeki kararlarınızı etkiler mi?

D. Manevi Destek ve Rehberlik

D.1. Manevi Destek Arayışları

23. Kendinizi kötü hissettiğiniz zor ve sıkıntılı zamanlarda manevi destek arayışında buldunuz mu?

- a. Manevi (dini) destek ve rehberlik arayışlarınızı hangi yollardan sağladınız?
- b. Manevi destek almak için hangi kaynakları tercih edersiniz?

D.2. Kişisel Manevi Uygulamalar

24. Kişisel manevi uygulamalarınız var mı? (Dua, meditasyon vb.) Bu uygulamalar size nasıl bir destek sağlar?

D.3. Manevi Rehberlik Deneyimleri:

25. Diyanet İşleri Başkanlığı aile ve dini rehberlik bürosundan haberdar mısınız?

- a. Yürüttükleri faaliyetlerin hangilerinden yararlandınız?

26. Diyanet işleri başkanlığının aile ve dini rehberlik bürosundan veya başka bir yerden manevi destek aldınız mı?

- a. Manevi rehber sizce yeterli miydi?
- b. Aynı rehberden tekrar destek talebiniz oldu mu?
- c. Manevi rehberden beklentileriniz karşılandı mı?
- d. Manevi rehberi yakın çevrenize tavsiye eder misiniz?